

Problemi digitalizacije Kulturne baštine nacionalnih društava u BiH

Mr.sc. Eli Tauber

Abstract - Uvid u stanje arhiva, muzeja i biblioteka, te uvid u stanje same arhivske građe pohranjene u njima, ukazuje na niz problema u oblasti čuvanja i korištenja značajnog dijela štampanog kulturnog blaga BiH. Pod štampanim kulturnim blagom ovdje podrazumjevamo sve vrste publikacija poput časopisa, dnevnih novina, stručnih knjiga, specijaliziranih publikacija, beletristike, ali i rukopisa.

Najprije, stanje same arhivske građe i kulturne baštine je vrlo loše. Arhivi, muzeji i biblioteke u BiH uglavnom ne posjeduju adekvatne uslove za ispravno čuvanje arhivske građe. Stoga je problem propadanja kulturno-historijskog blaga BiH jasno izražen i štampana arhivska građa je izložena kontinuiranom ružiranju. Digitalizacija omogućuje da se umjesto izvornika/originala za rad sa korisnicima koriste digitalne kopije.

Prioriteti za digitalizaciju radi zaštite arhivske građe mogu se posmatrati na sljedeći način:

- materijali čije oštećenje je u poodmakloj fazi, te mu daljnjom upotrebom prijeti potpuno uništenje;
- materijali koji predstavljaju izrazito vrijednu kulturno-istorijsku ili naučnu građu;
- materijali za koje je interesovanje kod korisnika veliko a materijali predstavljaju unikatne primjerke.

Izuzetno je važno da digitalne kopije budu vjerne originalu. Digitaliziraju se sva godišta sa svim brojevima, od prve do zadnje stranice. Digitalne kopije se mogu koristiti i kao sigurnosne kopije u slučaju gubitka ili znatnog oštećenja originala.

Keywords - digitalizacija periodike nacionalnih društava u BiH

1. UVOD

Iz jednog projekta koji se odnosio na digitalizaciju jevrejske periodike i zaštitu periodike humanitarnog i kulturno-prosvjetnog društva La Benevolencija proizišao je novi projekt:

Projekt je značajan, prije svega, jer je prvi put potpisan zvanični sporazum o saradnji nacionalnih društava Bosne i Hercegovine koji je pokazao da kada postoje istinski zajednički interesi da je moguće neke druge interese ostaviti po strani.

2. O PROJEKTU

Prepoznajući značaj digitalizacije kulturno - historijskog blaga u koje spadaju i novine, velika većina evropskih zemalja, pa i komercijalnih kompanija ulaže izuzetno velika sredstva i profesionalne napore kako bi omogućili svojim građanima pristup kulturno-historijskim blagu primjenom digitalnih tehnika. Prije svega izuzetna pažnja se polaže na digitalizaciju historijski bitnih magazina i novina. U proteklih godinama uz podršku Vlade Federacije BiH tačnije Ministarstva za kulturu i sport pokrenut je projekt pod nazivom »Digitalna zaštita i arhiviranje kulturno-historijskog blaga Bosne i Hercegovine: BH.štampa od 1866 do danas«. Ideja je da se tokom trajanja projekta (10 godina) uradi digitalizacija izrazito bitnog dijela kulturno-istorijskog naslijeđa BiH - BH štampe, te da se korisnicima omogući besplatan online pristup putem digitalnog arhiva INFOBIRO.

U toku realizacije Projekta njegov integralni dio predstavljat će i digitalizacija periodike kulturnih i nacionalnih društava u BiH.

3. NACIONALNA DRUŠTVA U BIH

Osnivanje nacionalnih / kulturnih društava u BiH predstavljala vid samoorganizovanja radi lakše artikulacije mišljenja i potreba u javnom životu. Pojava kulturnih i nacionalnih društava svoj početak bilježi u periodu od 1892.godine kada je osnovana Le Benevolencija, pa do 1903.godine kada je osnovano Muslimansko kulturno umjetničko društvo Gajret, koje je kasnije preraslo u Preporod. U međuvremenu su osnovani Srpsko kulturno prosvjetno društvo, »Preporod« i Hrvatsko kulturno društvo »Napredak«. Društva su funkcionisala u manjoj ili većoj mjeri sve do završetka II svjetskog rata i dolaskom na vlast Komunističke partije Jugoslavije došlo do gašenja nacionalnih društava. Ponovno obnavljanje rada nacionalnih društava desilo se 1991.godine pobjedom nacionalnih partija na prvim višestranačkim izborima. Osnivanje nacionalnih / kulturnih društava imalo je za cilj prosvjetno uzdizanje, zatim zaštita kulturne tradicije naroda u BiH kao i stipendiranje đaka i studenata a u većini slučajeva članovi društava činila je intelektualna elita.

Riječ je slijedećim društvima:

1. Jevrejsko humanitarno i kulturno – prosvjetno društvo "La benevolencija".
2. Kulturna zajednica bošnjaka "Preporod"

3. Srpsko kulturno prosvjetno društvo "prosvjet"

4. Hrvatsko kulturno društvo "napredak"

Ova društva su u cilju zaštite kulturne baštine potpisala Okvirni sporazum o zajedničkom nastupu u cilju digitalizacije kulturne baštine nacionalnih društava Bosne i Hercegovine. Slijedeći korak je bilo potpisivanje Okvirnog sporazuma o saradnji sa BHTelecomom koji bi trebao da izdvoji inicijalna sredstva za ovaj jedinstveni projekat u Bosni i Hercegovini.

Ovaj sporazum ima za cilj:

- Prevede u digitalnu formu kulturnu baštinu: novine, magazine, kalendare, godišnjake i druge dokumente od interesa za obje strane.
- Trajno korištenje kopije digitalizovanih materijala.
- Da se sa dužnom pažnjom odnosi prema ustupljenim originalnim materijalima i iste po obradi i vrati u ispravnom stanju.
- Da putem svog sajta "Infobiro" omogući besplatan pristup kulturnoj baštini svim korisnicima, novinama magazinima i periodici.
- U cilju realizacije projekta digitalizacija kulturne baštine uspostaviti će se uz pomoć "Društava" kontakt sa institucijama u cilju iznalaženja potrebnih sredstava za digitalizaciju, softversku podršku i implementaciju digitalizovane kulturne baštine.

Sporazum predviđa zajedničke aktivnosti, a potpisne strane dužne su imenovati osobu koja će biti odgovorna za međusobnu saradnju.

Motivacija za digitalizacijom ima više:

- I. novine i magazini su imaju kulturno-istorijski značaj kao mediji masovne komunikacije
- II. zaštita od daljnjeg propadanja i ružiranja materijala
- III. mogućnost komunikacije sa izvornim materijalima (digitalizacija čuva izvornost materijala onakav kakav je nekada štampan)
- IV. omogućavanje pristupa širokom spektru građana digitalizovanim materijalima (istoričari, novinari, studenti, učenici itd)
- V. ponovna aktuelizacija sadržaja koji je štampan prije više od jednog vijeka
- VI. pružanje dodatne vrijednosti materijalima mogućnošću pretraživanja istih

Identifikovana su tri osnovna cilja:

1. Izvršiti konverziju sadržaja sa papira u digitalnu formu
2. Izraditi DVD izdanje digitalizovanih novina , časopisa i periodičnih izdanja sa obradom članaka i distribuciju DVDova u biblioteke i arhive u BIH, I sve važnije bibliotečke institucije u svijetu.

3. 3. Omogućiti pristup svim naučnicima, istraživačima i studentima digitalizovanoj građi.

Aktivnosti su na implementaciji projekta su:

- izrada istraživanje i lociranje građe,
- određivanje prioriteta za početak digitalizacije,
- migracija sadržaja sa papira u digitalnu formu,
- obrada digitaliziranih materijala,
- povećanje dostupnosti materijala putem distribucije elektronsko-optičkih medija (DVD-a i CD-a) i
- povećanje dostupnosti putem digitalnog arhiva.

Već prvi sastanci koji su organizirani pokazali su koliko nedovoljno poznamo svoju baštinu i kako pred Nacionalnim društvima stoji period istraživanja, evidentiranja i sistematizacije kulturne baštine. Ovaj problem moguće je riješiti relativno brzo ukoliko se iznađu sredstva za istraživanje i obradu podataka. Slijedi obezbijedenje adekvatne opreme za digitalizaciju štampe, jer postojeća ne može u potpunosti da ispuni zahtjeve nacionalnih društava jer je osposobljena za digitalizaciju manjih formata, tako da se snimanje i obrada vremenski skoro udvostručuju, a kvalitet se samim tim gubi, kao i pojedini dijelovi simka.

Ali, o ovom problemu više će govoriti stručnjaci iz ove oblasti. Moje samo da podsjetim na ono što pred nacionalnim društvima stoji kao historijski zadatak.

Implementaciju projekta „Digitalna zaštita i arhiviranje kulturno-historijskog blaga Bosne i Hercegovine BH.štampa 1866.-2016, već četiri (4) godine podržava Ministarstvo za kulturu i sport u Vladi Federacije BIH.

Projekt digitalizacije kulturne baštine nacionalnih društava Bosne i Hercegovine vrijedan je cca. 300.000 KM. S obzirom na to da u Regulatornoj agenciji postoje sredstva koja su namijenjena za očuvanje baštine, a radi se o 3 miliona maraka, smatramo da se u narednom periodu RAK treba da uključi u ovu vrijednu akciju. Nedostatak koordinacije na nivou države po pitanju očuvanja kulturne baštine i neophodnost zajedničkog djelovanja na digitalnom očuvanju baštine imperativ je i obaveza koja stoji pred nama.

U Paktu o stabilnosti u jugoistočnoj Evropi usvojen je strateški plan do 2012 »The eSEE Agenda Plus«, kojim je pored, Albanije, , Hrvatske, Makedonije, Moldove, Crne Gore, Rumunije, Srbije i UNMIK/Kosova, obuhvaćena i Bosnia i Hercegovina. Ovim fondovima se nikada nije pristupilo , a možda bi se tamo našla podrška za realizaciju projekta »Digitalizacija kulturne baštine nacionalnih društava Bosne i Hercegovine«.

Prema izrađenoj projekciji potrebno je najmanje pet godina da bi se digitalizirala kompletna periodika nacionalnih društava Bosne i Hercegovine.

Kao koordinator ovog projekta ispred nacionalnih društava, mogu da kažem, iako postoji načelno, volja da se ovaj projekat finansijski podupre, do sada nije ništa konkretno učinjeno. Čak ni sporazum popisan sa BH Telecomom nije , uslijed otežane situacije na tržištu, donio očekivane rezultate.

Postoje, istina, na nivou države sredstva predviđena da očuvanje kulturne baštine, ali se ne koriste. Postoje i pristupni fondovi, ali se isto tako ne koriste. A u međuvremenu, kulturna baština propada i nestaje. Zato smatramo, da je ovo savjetovanje pravo mjesto da još jednom pokrenemo ovo pitanje.